עד דאמרי ליה **הא דאמר רב** יהודה מיצר שהחזיקו בו'. תימה מאי מייתי מרב יהודה דרבים שאני דאי לאו הכי קשיא מתני' דקתני קולץ ויורד ופירש ר"ח וריב"ם דרבים החזיקו במערה דרב הונא וברשותו דאי לאו הכי אין חזקתו מועלת כדמשמע בהמניח (ב"ק דף כח. וסס) ואמת רב הונא וקא חפר ברשות הרבים וקלץ שרשים דרב פפא ומשום הכי פריך מדרב יהודה דכיון שהחזיקו בו רבים אינו רשאי לחפור והא דקאמר אמאי לא אמרי ליה כאן בתוך שש עשרה אמה וכו' ה"פ כלומר כי קאמר רב יהודה מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ה"מ תוך ט"ז אמה אבל חוץ לט"ז אמה מותר לקלקלו כיון שמניח ט"ז אמה כדין רשות הרבים ובסוף חזקת הבתים (לקמן דף ס:) דאסר רבי יוחנן לאדם שכנס תוך שלו להחזיר כתלים במקומן מע"ג דאיכא רווחא כדמשמעי' התם אליבא דר"ל הכא איכא רווחא רווחא דקאמר התם (ד) שאינו סותם כל רשות הרבים אבל איכא רווחא ט"ז אמה אבל אי איכא רווחא ט"ז אמה מודה רבי יוחנן דמותר לקלקלו ומחזיר כתלים למקומן כדאמר הכא ומיהו קשה מאי קאמר רב פפא אמרי ליה מכולהי מאי כולהי ומפרש ה"ר מנחם דמכולהי היינו מכל הני דתנן[1] אם האילן קדם לא יקוץ ספק כו' ולא יכלי ליה שהיה דומה אותו דמייתי באילן עצמו אבל השרשים יקוץ ור"ת מפרש דרב הונא היה קולץ ולוקח השרשים לעצמו וא"ל רב פפא מאי האי דלומר למה אתה לוקח השרשים לעצמך א"ל דתנן קולץ ויורד וכיון שבדין אני קולץ כמו כן יהו העצים שלי ואמרי ליה מכולהי היינו הכהו דמייתי הכא והיינו דמייתי לקמן שרשי אילן הדיוט הבאים כו' דמינה מוכח לקמן דהעצים שלו דקתני במתני' היינו של בעל האילן ולא יכלי ליה שדחה לו כדלחי ליה לקמן עד דא"ל מרב יהודה כו' דנהי שלא תועיל חזקתי כחזקת רבים לענין שלא תהא רשאי לקוצצו לענין זה מיהא תועיל שיהו העצים שלי ומסיק אמאי לא אמרי ליה תוך לשש עשרה יש להיות העצים שלי כדאמר רבינא לקמן כאן תוך שש עשרה כו':

אלא הכא בגידולין הבאין לאחר מבאן. ויש ספרים דגרסי מידי איריא הא בגידולין וכל זה מדברי המקשה כלומר על כרחך לא תוכל לפשוט מכאן דבגידולין הבאין לאחר מכאן איירי ואי בתר אילן אזלינן רישא אשמועינן דאין נהנין וסיפא אשמועינן דאין מועלין ואי בתר קרקע אזלינן רישא אשמועינן דאין מועלין וסיפא דאין נהנין בגידולין וא"ת הניחא בגא דאשמועינן דאין מעילה בגידולין נשמעינן של הקדש הבאין בשל הקדש דהוי רבותא טפי וי"ל דנקט הכי משום אידך בגא דאשמועינן דאין נהנין דהוי רבותא טפי שאין הכל של הקדש ור"ת לא גרים אלא והמתרץ הוא דקאמר הכי דמוקי סיפא דאין מעילה בגידולין והא דלא נקט דשל הקדש משום דבעי למינקט דומיא דרישא דאין הכל להקדש אלא חד להקדש וחד דהדיוט אבל אי בתר קרקע אזלינן ורישא אשמועינן דאין מעילה בגידולין ליתי רישא של הקדש בשל הקדש דאין מיושב כל כך לומר תנא רישא אגב סיפא כמו תנא סיפא אגב רישא: **רבינא** אמר **לא קשיא כאן** תוך ט"ז אמה דבתר ט"ז אמה דבתר אילן אזלינן וסיפא תוך לט"ז אמה דבתר קרקע אזלינן ואם תאמר וליתני אידי ואידי תוך ט"ז ליתני סיפא מועלין אי נמי אידי ואידי אחר ט"ז וליתני בריאשא מועלין וי"ל דתנא הכי לאשמועינן דבתרוייהו אין בתוך ט"ז אמה אין נהנין ולא מועלין: **גזלן הוא ואין מביאין ממנו בכורים.** פי' ר"ח משום דאין מביאין גזל על גבי המזבח שנאמר אני ה' שונא גזל בעולה (ישעיה סא) וכתיב והבאתם גזול וגו' (מלאכי א) ולית לן דעולה דהא בהדיא פסקינן כרבי יוסי דאמר זה מוטב בתוך שלו כו' וא"ת לפירושו עולה כמאן סבר דכרבנן נמי לא הוי דרבנן לא בעו הרחקה אלא ד' אמות ועולה שם עשרה אמה וי"ל דעולה הוי מוקי מתניתין בגונא כדמוקי לה בריש פירקין ולהכי לא בעי אלא ד' אמות ומיהו קשיא לרבי יצחק דפריך לקמן לעולה מהקונה אילן וקרקעו מביא וקורבן מאי לאו כל שהוא ומאי קושיא שאני התם שקנאו ולא הוה גזלן ונראה כפי' הקונטרס דאע"ג דמותר לסמוך אין מביאין ממנו בכורים דבעינן אשר תביא מארצך ולקמן דאמר אילן הסמוך מביא וקורבן שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ לא קאמר שעל מנת כן הנחיל שיהא מותר לסמוך דבלאו הכי שרי אלא על מנת כן הנחיל שיהא חשוב כמו מארצך ויכול לומר (ה) אשר נתת לי: **עשר** נטיעות המפוזרות בו'. בסוכה (דף נד.) אמר עשר נטיעות וערבה ויסוך המים הלכה למשה מסיני ודוקא עשר לתוך בית סאה אבל פחות אין צריכין חריסה כל כך וכן נמי אם היו בבית סאה יותר מעשר נטיעות אין חורשין לפי שעומדין ליעקר: כמה

שהחזיקו בו רבים. לעשותו להן דרך אסור לקלקלו אע"פ שהוא של יחיד. ואתא נמי הא אחזיקי ליה: **לבתר דנפק.** רב פפא: **אמר.** רב הונא אמאי לא אמרי ליה: **בתוך שש עשרה אמה.** לאילן הויא חזקה דאילן אבל חוץ לשש עשרה אמה אין חזקתו חזקה שאע"פ שברשו מתפשטין כ"ה אמה אינן יונקין אלא בתוך ט"ז אמה סמוך לאילן וכדאמרינן לקמן ואתא (ה) הוא חוץ לט"ז אמה קיילנא: [1] **הדייבא.** דמן הדייב: **לא נהנין.** מדרבנן: **ולא מועלין.** אם נהנה לא מעל אלמא לא קדשי: **מידי איריא.** מסקנא דקושיא הוא. כלומר מכולה לאו איריא היא לא למשמע מינה בתר אילן ולא למשמע מינה בתר קרקע דטעמא משום דהנך שרשים גידולים הבאים לאחר שהוקדש האילן הוא ואיכא למ"ד בתם מעילה (יג.) אין מועלין בגידולין אפי' שרשי הקדש בשדה הקדש: לא נהנין אילטריכא ליה: **רבינא אמר ל"ק.** ריש"ל דקתני בתר אילן אזלינן היינו בתוך ט"ז אמה וסיפא דקתני של הקדש בתוך של הדיוט לא מועלין היינו חוץ לט"ז: **גזלן הוא.** שיונק משדה חבירו: **ואין מביאין ממנו בכורים.** אין לריך להביא ממנו בכורים דבעינן דאשר תביא מארצך (דברים כו): **עשר נטיעות מפוזרות בבית סאה.** לתרבו כולן בשוה יונקות מכל בית סאה וכולם[2] לריך להם ומותר לחורשו ערב שביעית עד ראש השנה שהלכה למשה מסיני הוא. ובית סאה חמשים אמה על חמשים אמה שאצר המשכן קרוי בית סאתים והוא מאה על חמשים: **כמה הוי להו.** בית סאה כי עבדת (ב) להו לשועה של אמה רוחב: **תרי אלפים וחמש מאה גרמידי.** שהרי יש כאן ג' לשועות של חמשים אמה ושולות לאלפים וחמש מאות אמה חלוק אותן לעשר אילנות תמצא לירוף קרקע יניקת כל אילן ואילן בין הכל מאתן וחמשין אמה אורך באמה רוחב: **הא לא הוי כדעולא.** דשיעור עולא נפיש דאמר דאילן יונק שם עשרה (ג) לכל לד הרי ל"ב על ל"ב עשה מהן לשועה אחת של אמה רוחב כאשר עשית מבית סאה תמצאהו של אלף וכ"ד אמה שהרי יש כאן שלשים ושתים לשועות כל אחת ואחת ל"ב אמה: **ואלא מדתנן שלשה אילנות** ומפוזרין בבית סאה לארכו ולרחבו בשוה אע"פ [3]שאינו של אדם אחד אלא של שלשה בני אדם מצטרפין להיות שדה אילן ולחרוש כל בית סאה בשבילן ערב שביעית עד עלרת כדין שדה אילן ואם לאו אין חורשין אלא כל אחד כדי לארכו דהיינו תחתיו וחוצה לו כמלא אורה וסלו והשאר הוי שדה הלבן ואין חורשין אותו אלא עד הפסח: בית

[1] ע"ל לגמחילה כדין הקדש אבל הנטה מהן לא מועלין דבתר אילן אזלין: [2] כ"ה לשון הגמ' בפסחים דף נ: ע"ש:

[3] ע"ק כח. לעיל יב. ע"ש ולקמן ס: ולף ק.. [4] בס"ר איתא חדייבא, [5] מעילה יג.; [6] בביצים פ"ש מ"ו, [7] בס"ר אם מ"ה, [8] בס"ר מדיינא, [9] [וכולו רש"בן], [10] ל"ל שאינן, [11] ל"ל כדתשני התם. רש"ש, [12] ל"ל והכיא דתנן. רש"ש,

גליון הש"ס

תוס' ד"ה גזלן כו' דאע"ג דמותר לסמוך. עיין כר"ש ריש בכורים:

הגהות הב"ח

(א) רש"ל ד"ה בתוך שם וכו' ותאמ תוך כל"ל ותיבת הוא נמחק: (ב) ד"ה כמה וכו' כי עבדת ליה לשועה אחת של אמה: (ג) ד"ה הא לא כו' שם עשרה אמה לגל: (ד) תוס' ד"ה עד דאמרי ליה הא דאמר רב יהודה וכו' דקאמר התם היינו שאינו סותם: (ה) ד"ה גזלן וכו' ויכול ליתר מן האדמה אשר נתת לי:

מוסף רש"י

מיצר שהחזיקו בו רבים. שהעיזבו ותקנוהו להלוך והבעלים ידעו ושתקו, אסור לקלקלו. דומה לרבים מחל (דשבים לקמן ק:). **שרשי אילן של הדיוט הבאין בשל הקדש לא נהנין ולא מועלין.** לאילנו בתר אילן ואילן בשל הדיוט קאי (מעילה יב:). **של הקדש הבאין בשל הדיוט לא נהנין.** הואיל ועיקרו קאי בשל הקדש (שם).

רבינו גרשום (המשך)

נטיעות המפוזרין בתוך בית סאה לפי שהנטיעות הן בחורות צריך לתקן ערב ששית הנכנסת לשביעית כדי שלא יתקלקלו לפי שאין חורשין בשביעית והיו חורשין כל בית סאה (שהן נטיעותיהן) בשבילן לי יום קודם לראש השנה ועד ראש השנה דהכי קי"ל ערב שביעית דהיינו שנה ששית הנכנסת בשביעית לא חורשין כלל כי אם שדה לבן עד הפסח ושדה אילן עד העצרת אבל שדה נטיעות שבחורות נינהו היו חורשין שלשים יום לפני ראש השנה כדכתיב בחריש ובקציר תשבות אם אינו ענין לשביעית עצמה שכבר נאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה וכו' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור תנהו ענין לחריש ולקציר של שנה ששית הנכנסת לשביעית שאינו ראשי לקצור ולחרוש לצורך שביעית ולא בשביעית לצורך שמינית אבל הני נטיעות כדי שלא יתקלקלו היו חורשין עד ראש השנה שנכנסת שביעית:

עין משפט נר מצוה

צח א **ב** מיי' פ"ה מהל' מעילה הלכה ו:

צט ג מיי' שם ופ"י מהל' שכנים הל' ז: סמג עשין פב טוש"ע מ"מ סי' קנה סעיף ל:

ק ד מיי' פ"ג מהלכות שמיטין הל' ה סמג לאוין רסז:

קא ה מיי' שם הל' ב:

רבינו גרשום

מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו. ואבותי ואבות אבותי החזיקו בו כמכמה שנים: לבתר דנפק רב פפא אמר רב הונא אמאי לא אמרי ליה כאן בתוך שש עשרה. סמוך למיצר אם נטוע ויוצאין שרשין מתחת ונכנסין לשדה חבירו קרצץ ויורד וכאן חוץ לט"ז אמה שהרחיקו כדין ושוב נכנסין שרשיו מתחת לשדה חבירו אמר רב יהודה דאסור לקלקלו:

פיסקא הבאין בשל הקדש בשדה הקדש לא נהנין מהן מן השרשין לכתחלה [4] אבל הנהנה מהן כדין הקדש היינו דלא מועלין דבתר אילן אזלי דשל הדיוט הוא משה"ה מה שקוצצין מן השרשים יתן לבעל האילן: ושל הקדש. אילן הקדש: לעולם בתר אילן אזלי שרשים. ואמאי אין מועלין בסיפא משום דאותן השרשים של הקדש שבאין בשדה הדיוט בגדולין של הקדש הבאין לשדה הדיוט לאחר שהוקדש עסקינן ומש"ה אין מועלין דסכר אין מועלין בגידולין כו דאמר אבותי הקדישו קירות ואנו נתיר גמזיות: ורבינא אמר. לעולם בתר אילן אזלינן ומש"ה לא מועלין ודקא קשיא לך בסיפא אמאי לא אזלינן בתר אילן ומועלין הא לא קשיא דרישא משום הכי אין מועלין דנטוע הוא בפחות מט"ז אמה סמוך למיצר אע"ג דאיכא למימר דיניק הוא משל הקדש מועלין דשדינן עיקרו בתר אילן אבל סיפא דקתני אילן של הקדש לא מועלין משום דחוץ מט"ז אמות הוא נטוע דליכא למימר דמשרשי הקדש הן דהואיל שהוא רחוק כל כך מי שקוצץ אותן שרשין שהן לסוף ט"ז אמה אין מכחיש כלום באילן משה"ה אין מועלין. ומתני' דקתני העצים של מי אם בתוך ט"ז אמה חופר וקוצץ הן של בעל האילן ואם חוץ לט"ז אמה חופר וקוצץ הן של בעל [הקרקע]: אמר עולא אילן הסמוך למצר של שדה חבירו בתוך לט"ז אמה. שרשיו יונקין משדה חבירו ואין מביא מפירותיו ביכורין ראין יכול לקרות את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לפי שיונק משדה אחרים: מנא ליה לעולא הא. דאילן יונק מכל צידיו עד שש עשרה אמה אלילא מדתנן במס' שביעית עשר

בית סאה בשבילן (א) כמה הוו להו תרי אלפי וה' מאה גרמידי בכל חד כמה מטי ליה תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא אכתי נפישי ליה דעולא לא דק אימור דאמרינן לא דק לחומרא לקולא לא דק מי אמרינן מי סברת בריבועא קא אמרינן בעיגולא קא אמרינן מכדי (ב) כמה מרובע יותר על העיגול רביע (ג) פשו להו ז' מאה ושתין ותמניא אכתי פש ליה פלגא דאמתא היינו דלא דק ולחומרא לא דק תא שמע (ד) הקונה אילן וקרקעו מביא וקורא מאי לאו (ה) כל שהוא לא י"ו אמה תא שמע (ו) קנה שני אילנות בתוך של חבירו מביא וקורא מאי לאו כל שהוא לא הכא נמי י"ו אמה ת"ש (ז) ר"ע אומר הקרקע כל שהוא חייב בפאה ובבכורים (ח) וכותבין עליו פרוזבול ונקנין

כמה מרובע יתר על העיגול רביע. הכי איתא בברייתא דמסכת מדות וכן בעירובין: **הכי** גרס ר"ת פש להו תרי תילתא אמתא. פי' כשתקיף אילן דעולא לעובה רחבה שני שלישי אמה יהא גדול כאילן המשנה שהי' יותר ס"ה אמות ושלש ברוחב אמה שהרי אם תקיף ל"ב על ל"ב מרובעים יעטוך קכ"מ ולד' קרנות מ' שלישים הרי ק"ל ושני שלישים אורך על שני שלישים רוחב תחסר הרביע שהעיגול פחות ישאר ל"ח וכן ס"ה אמה ושלש מחתוך לג' חלקים לאורך תהיה לעובה אחת של קנ"ו ברוחב שלש מחתוך לשנים ותשים זה בצד זה תהיה לעובה ארכה ל"מ על רוחב שני שלישי אמה עוד מצא ר"י בספר (ד) אחר מפורש בגמרת הספר להקיף בחוטים אילן דעולא שהוא ל"ב על ל"ב עד שיהא שני שלישי אמה סביב תחתון החוטין ותפסטם יהיה העליון ארכו ק' שהוא מקיף ל"ג ושלש וכל שם נרחבו טפח יש בהיקפו ג' והתחתון ל"ו שהוא מקיף ל"ב הרי (ה) התחתון פחות מן העליון מכל לד ב' אמות ותחתון העודף מצד אחד ותמצא

לד אחד (ו) האורך לצד הקצר תהיה לעובה ל"ח וכן הוא ס"ה ושלש דרך אמרת תמצ"ל ל"ג ושלש על ל"ג ושלש מרובעים עובה אלף ומאה וי"ח אמות ושלש של שלש שהיא תשעית אמה תחסר הרביעית ישאר תמצ"ל ושלש הרי אילן המשנה ל"ג ושלש על ל"ג ושלש (הג"ה. לו כעין זה שלש סאה הוי י"ו וד' שלישים על חמשים חתוך באמצע ושים זה על זה יהיה עשרים וחמש על שלשים ושלש ושלים) דרך אחרת בית סאה היא מאה על כ"ה תקח השלש לאילן אחד יהיה ל"ג ושלש על כ"ה והם ל"ג ושלש על ל"ג ושלש עגולים שהרי מוסיף הרביע מצד שהיא שלש מלגיו דהיינו ח' אמה ושלש באורך ל"ג ושלש יהיו ל"ג ושלש על ל"ג ושלש מרובעים (ט) (ולספרים דגרסינן פש להו פלגא דאמתא) ועשה אותו עגול שיחסר הרביע שהוספת ויהיה עגול ל"ג ושלש על ל"ג ושלש ולספרים דגרסי פש ליה פלגא דאמתא יש לפרש דחשיב עולא י"ו לכל לד לצד מקום האילן ומקום אילן שלש על שלש נמצא אילן דעולא ל"ב ושלש על ל"ב ושלש כשתקיף מכל לד פלגא דאמתא יהיה ל"ג ושלש על ל"ג ושלש ורביעו משולש מפרש דעולא לא חשיב מקום האילן ומקום האילן הוי אמה על אמה נמצא דהוי אילן דעולא ל"ג על ל"ג ומשם היו מרובעים היה עולה אלף פ"ט תחסר הרביע ישאר תתי"ו ושלשה רבעי אמה ול"ג (י)(הוו) [פשו] להו ז' מאה ושתין ותמניא נמצא האילן המשנה יתר על של עולא י"ו אמה ושלש ורביע ופלגא דאמתא קאי אחיב סאה שהיא תחסרים על חמשים כשתסיר פלגא דאמתא לאורך וכן לרוחב יעלה החסרון חמשים אמה חסר רביע דהיינו ל"ג אילנות ונאילן אחד יעלה י"ו אמה ושלש ורביע וישאר כאילן דעולא: **לחומרא לא** דק. וא"ת והא אמרינן בהמוכר את המדה לא דמייתי ביכורים דמפקע להו מתרומה ומעשר כדאמרינן בהמוכר את הספינה (לקמן דף פא.) ושם) וים לומר דעולא לא מיירי אלא במאי דאינו מביא בתוך י"ו אבל חוץ ל"ו פעמים מביא ופעמים אינו מביא: **אילן** וקרקעו כו'. למאי דמוקי לה בי"ו אמה צריך לפרש מאי אתא לאשמועינן ונראה לרש"י דאתא לאשמועינן ולמידק הא קנה אילן סתם אינו מביא וקורא ואם קנה ב' אפילו סתם מביא וקורא דקנה קרקע וכו"מ דאמר (לקמן פא.) הקונה ב' אילנות קנה קרקע: **הא** שלשה **מביא** וקורא. הוה מצי למיפרך מסיפא דקתני בהדיא במסכת ביכורים בסיפא דהך דמייתי הכא הקונה ג' אילנות תוך של חבירו מביא וקורא אלא דאורחא דגמ' בכמה מקומות שמדקדק מרישא מה איכול [ועי' תוס' שבת לט: ד"ה אלא פניו]: **לא** שש עשרה אמה. וא"ת והא אמרינן בהמוכר את הספינה (לקמן דף פב. ושם) גבי שלשה קנה קרקע וכמה תחתיהן וביניהן וחולה להן כמלא חורה וסלו וי"ל דהתם כשענפי האילן גדולים הרבה ויוצאין חוץ לשם עשרה אמה ואם תאמר קונה אילן אחד אמאי אינו מביא וקורא למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי וא"ם ממוכר שדהו לפירות דמביא וקורא לדידיה כדאמרינן בפרק השולח (גיטין דף מז: ושם) ולילא למימר דהאי תנא סבר דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי דהא ר"מ אית ליה דכקנין הגוף דמי בהשולח (שם דף מח.) ובהחובל (ב"ק דף ל. ושם) ואית ליה לקמן (דף פא.) דקונה אילן אחד י)(אינו מביא וקורא) וי"ל דשאם התם שהקרקע קנוי לו עד זמן קבוע אבל הכא אם יתייבש מיד האילן אין לו בקרקע כלום אי נמי התם קרקע קנויה לו לכל דבר למשמש בה פירי ולמיזרע בה סילקא וירקא אבל גבי אילן אין לו אלא יציקה לבדה: **ובוידוי.** פי' בקונטרס דלא גרסינן ובוידוי דלא כתיב במעשר שני (שם) שום וידוי לא מארלך ולא מאלמה אשר נתת לי אע"ג דכתיב ביה ובדק את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו (דברים כו) לא שיהא לו לאחלק אלא לכל ישראל ומיהו על כרחך אין וידוי בלא קרקע דתני עלה בירושלמי אף בוידוי ומכל מקום לא גרסינן ליה מדתני עלה בירושלמי מכלל דבמשנה ליתיה (ה): **ולכתוב** עליה פרוזבול. אבל אמטלטלין אין כותבין פרוזבול מפני שיכול לכלותן והיא הלואה דלא שכיחא ועניין נקוד אע"פ שיכול לכלותו כותבין עליו פרוזבול דלא פליג רבנן במקרקעי והא דכותבין אפילו על קרקע כל שהוא פי' דשב"ס בהשולח (גיטין דף לז. ד"ה אלא) משום דאין אוגאה לקרקעות והוי כאילו יש לו משכון בכל ואין נראה דהכי דאין להן אוגאה ביטול מקח ביתר מפלגא יש להן אלא היינו טעמא משום דגבי והדר גבי כמעשה דקטינא דתליי (כתובות דף לא.): דע"י כך ראוי לגבות כל חובו וכענין זה איכא סוף פרק כל הגט (גיטין דף ל.): גבי המלוה מעות את הכהן כו' הנים אלא מתנו גובה אלא קורדום: [ועי' תוס' גיטין לז. ד"ה אלא ותוספות קדושין כו: ד"ה ולכתוב]:

(א) (לקמן דף קא.) עירובין יד: ודף עו: ע"ז: סוכה ח. [אהלות פי"ב מ"ו], ב) בכורים פ"ח מ"ו פ"ח מ"ו [ניטין מח.], ד) קדושין כו. פאה פ"ב מ"ו [לקמן קנ., ה) ל"ל ס"ה, ו) ל"ל ל"ד, ז) ל"ל אחר. רש"ס, ח) רש"ל מ"ז, ט) רש"ס, י) [ל"ל מביא ואינו קורא], כ) [עי' תוס' קדושין כו. ועי' תי"ט ד"ה ובבכורים וכו' פתיחת תוס' ע"ב].

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא בי' ל"ל ד"ה בשבועות. עיין לקמן דף עא ע"ב תוס' ד"ה ולא:

הגהות הב"ח

(א) גמ' בית סאה בשבילן עד עצרת כמה הוו: (ב) שם על העיגול רביע (פשו להו ז' מאה ושתין ותמניא) תפ"מ וע"ב כ' מעולם לא גרס לה: (ג) רש"י ד"ה וכמה מרובע וכו' דהשתא פשה ליה שיעורא דמתני': (ד) תוס' ד"ה הכי גרס ר"מ וכו' בספר אחד מפורס בגליון הספר וכו' עד שיהא רוחב החוט שני שלישי אמה: (ה) בא"ד הרי אורך המתמון פחות מן העליון:

מוסף רש"י

כמה מרובע יותר על העיגול רביע. דהא כל עיגול שרחבו אמה יש בו היקף שלש אמות כדתנן במתני' (ערוכין יג:) ואם היה מרובע אמה על אמה היה לו היקף ד' אמות, אמה לכל רוח, נמצא מרובע יתר על העיגול רביע (שם יד: והדברים נראים בעיניהם, דאילו אמה בעגילה חוט שלש אמות מקיפה, ואמה מרובעת לריבה חוט ד' לפובבה, אמה לכל רוח (סוכה ח.). קנה שני אילנות בתוך של חבירו. דק"ל (לקמן פא.), שלא קנה קרקע, הלכך אינו קונה, דלא מצי למימר פרי האדמה אשר נתת לי (ניטין מח.). הא שלשה. דק"ל דקנה קרקע תמתיהן וכיינהן כמלא אורה ומלו (שם). וכותבין עליו פרוזבול. דאמרינן בפרק גיטין (לו.) אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע ואם יש קרקע כל שהוא לזה כותבין עליו פרוזבול לף תחוב גדול ושוב לא תשמטנו שביעית, דכי תקון הלל פרוזבול אשביעיה קרקעות תקון, דתלוה המלוה היא (קדושין כו.).

רבינו גרשום

כמה הוו להו. כלומר עשר נטיעות הללו המפורזות בכל בית סאה בשוה לאלו נטיעות כמה הוי בין נטיעה לנטיעה: תרין אלפין וחמש מאה אמין. דק"ל בית סאה הוי נ' על נ' אמה כדגמרי' מחצר המשכן והני נטיעות מפוזרות בנ' על נ' ועבשיו חלק נ' [על] חמשים לרצועות שכל רצועה מבת נ' אמה אורך ואמה רוחב הויין נ' רצועות ועכשיו חבר הני רצועות ראשה של זו בצד ראשה של זו שהחא הכל רצועה אחת המצא ארבה אלפים וה"ק אמה ובריחב רצועה אמה ועכשיו מדה אותן נ' נטיעות בשוה באורכה של רצועה זו המצא בין כל נטיעה ונטיעה ר"ן אמה אויר ומש"ה צריך לחרוש כל בית סאה הלא מהני כלל חרישה של אילן זה לאילן זה אם לא יחרשו לכולן מפני שמרוחקות הן כל כך זו מזו כדאמרן ומקשי' הא לא הוו להו כלומר אכתי חשבון של נ' נטיעות הללו אינו מגיע כלל לחשבון של אילן עולא אפי' למחצית חשבונו לפי שעולא לאילן א' היה נותן ט"ו אמה לכל ד' רוחות שיונק היינו ל"ב אמה על ל"ב אמה צא ופרוס ועשה מהן רצועות ל"ב שכל אחת ל"ב אורך ואמה רוחב וצרפם לרצועה אחת תמצא שעולות לי' רצועות שכל אחת ל"ב אורך ועולה חשבונם ט' מאות וס' אמה ועדיין נשתיירו בידך ב' רצועות שכל אחת ל"ב אורך ואמה רוחב הרי חשבונם ס"ד אמות צרוף אלו ס"ד על תשע מאות וס' ובא החשבון אלף וכ"ד שכך עולה חשבון אילן אחד שאמר עולא באורך. וחשבון אורך של אחד מעשר נטיעות לא הוי אלא ר"ן ואכתי מנא ליה לעולא דמצריך כל כך. אלא מרישא מדחנן כו' כלומר אל תתמה מחשבון של י' נטיעות שאינו בא לחשבונו של עולא לפי שהנטיעות קטנות וכחורות לא צריך להו הרחקה כולי האי מש"ה סגי להו בר"ן הרחקה אבל באילן שאמר עולא בזקן שגדל כל צרכו קאמר דמינק ט"ד אמה מכל רוחותיו שעולה חשבונו בפישוט תתר"ד כדפרישית אלא מרישא ג' אילנות שכבר גדלו כל צרכן אפי' הן של ג' בני אדם ונטועין בתוך בית סאה הרי אלו מצטרפין כמו שאם היו של אדם אחד וחורשין כל בית סאה בשבילן שלא יקלקלו עד ר"ה שנכנס שביעית:

עין משפט נר מצוה

קכ א ב מי' פ"ב מהל' ביכורים הל' יג:
קג ג מי' סס פ"ד הלכה ד:
קד ד מי' סס פ"ב הלכה יג:
קה ה מי' פ"ב מהל' מתנות עניים הל' ג:
קו ו מי' פ"ע מהל' שמיטין הל' יט סמג לאוין רעא טוש"ע ח"מ תי' סז סעיף כב:

רבינו גרשום (המשך)

כמה הוו להו לכל א' מהללו ג' אילנות ברצועות פשוטות תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא אמין שזהו השליש של חשבון בית סאה שחשבנו למעלה כ"ה מאות מישתכח דבין אילן לאילן תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא ואכתי נפיש ליה חשבון של עולא על האי חושבנא מאתן פחות ט'. ומשני עולא לא דק כלומר לא דקדק בדבר כל כך שהעמיד חשבון האילן על זה. ומקשי' איתמר דאמרי' לא דק היכא דאיכא חומרא שאם היה מחמיר והיה מצריכו בפחות משיעור זה להביא ביכורין אמרי' ליה אימור לא דק ל). אבל לחומרא אי לא דק ומי אמרי' דצריך ט"ו אמה לכל רוח כדפרישית אית ליה קולא דפחות מט"ז אמה שעולה חשבון לאלף וכ"ד אם נטע הוא אין מביאין ממנו ביכורין משום דקא ניקי משדה חבירו והיינו קולא ודוה ליה לעולא לעיין ולדקדק שלא יפטרנו מביכורין אלא כדינו ומאי לקולא לא דק: מי סברת. דהא דקחשיב עולא ט"ו אמה לכל רוח דאמות מרובעות קא בעי דאית להו מורשא דקרנתא בעגולא קא אמרי' דחשיב סביבות האילן ט"ו אמה בלא מורשא דקרנתא. ואכתי מקשה ליה למאי דבעי לתרוצי באמות עגולות מכדי כמה מרובע יותר על העיגול רביע וכשתציא הרביע מן אלף וכ"ד אמות לא משתייר לך אלא תשס"ח כיצד מח' מאות תשלך מאתים נשתיירו שש מאות ומאתים תרצא ג' הרי חזי ד' מאות וג' אמות עגולות ומכ"ד תשליך הרביע נשתיירו י"ח ואותן י"ח מוסיף על ד' מאות וג' הרי תשס"ח ואכתי אין מגיע חשבון של עולא לתמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא לפי שחשבון של עולא שכשחושב בעיגול הוא פותח חצי אמה מכלל ד' כ) אמות האילן מחשבון של תמני מאה ותלתין ותלתא וחשבון עולא לחשבון זה צריך אתה להביא ד' רצועות של ד' רוחב חצי אמה ואורך כל אחת ל"ב אמה שהן ס"ד ותשימם מכחוץ לאלו תשס"ח אמה עגולות תשים אותן ד' רצועות בריבוע ולא בעיגול ויבא החשבון שזה ומהיכן אתה נוטל אותן ס"ד אמה שאתה מחלק לד' רצועות של אורך ל"ב (אורך ל"ב) אמה ורוחב חצי אמה שאתה משים בריבוע מתרץ לעיגול זה מכאן אתה נוטל לפי חשבון תמני מאה ותלתין ותלתא ותילתא היא עודף על ד' מאות וס"ח ששים וד' אמות ושלישי אמה ומחשבון זה אינו חושב אותו שליש אמה שאינו דבר חשוב אלא ס"ה אמות חושב מס"ד אמות נעשה אותן ד' רצועות שארכן ל"ב ורחבן חצי אמה ואותה אמה חמישית הנשארת חלוק אותה לד' רביעי אמה ויהיה כל רביע חצי אמה אורך וחצי אמה רוחב ותן אלו ד' רבעין לד' הקרנות של רצועות למלאות הזויות והיינו דקאמר אכתי פש ליה לעולא פלגא דאמתא בבציר חשבונו מחשבון ג' אילנות והיינו דלא דק עולא ולחומרא לא דק שמחייב להביא ביכורים בפחות משיעור בריייתא של ג'

אילנות. והא דלא חשבינן ההוא שליש אמה משום דאי מרבעת לה להוספה על רצועות של חצי אמה לא היתה אפי' כחוט השערה מש"ה לא חשיב ליה: מביא וקורא. מן הארץ אשר נתת לי: מאי לאו. דקני קרקע כל שהוא וקשיא לעולא דאמר דאילן הסמוך לתוך ט"ו אמה גזלן הוא: מביא ואינו קורא. משום דקי"ל דקנה [שני] אילנות בתוך שדה חבירו לא קנה קרקע אבל ג' אילנות דקנה קרקע מביא וקורא. מאי קנה קרקע לאו דקנה כל שהוא וקשיא לעולא. לא ט"ו אמה קנה מן האחרון ועד חבירו: ולכתוב עליה פרוזבול. דהיינו חקנת עשירים שהיו מלוים על משכון קרקע דלאו שמיטה משמט לא מלוה על המשכון וכתוב הכי מוסרני לכם אגב קרקע ב"ד פלוני ופלוני חוב שיש לי על פלוני שאגבנו בכל שעה שארצה וחותמין עליו ב"ד אלמא דקרקע כל שהוא חייב בביכורים אע"ג דסמיך האי קרקע למצר אחר וקשיא לעולא:

ל) נראה דל"ל אבל לקולא לא דק מי אמרינן כיון דמצריך יכו'. כ) מולי ל"ל מכל ד' לידי האילן:

עין משפט נר מצוה

קז א מיי' פ"ג מהל' מכירה הל' ח טוש"ע ח"מ סי' רב סעיף ז:
קח ב מיי' פ"א מהל' תרומות הל' כד:
קט ג מיי' פ"ב מהל' ביכורים הל' יא:
קי ד ה מיי' פ"י מהל' שכנים הל' ח סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף כו:
קיא ו מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הל' כו סמג עשין סח טור ש"ע ח"מ סי' תח סעיף ד:

ונקנין עמה נכסים שאין להם אחריות הכא במאי עסקינן בחיטי דיקא נמי דקתני כל שהוא ש"מ ת"ש אילן מקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל טבל וחולין מעורבין זה בזה דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר הגדל בחיוב חייב הגדל בפטור פטור ע"כ לא פליגי אלא דמר סבר יש ברירה ומר סבר אין ברירה אבל גדל בפטור דברי הכל פטור הכא במאי עסקינן דמפסיק צונמא אי הכי מאי טעמיה דרבי דהדרי ערבי ובמאי קא מיפלגי מר סבר אוירא מבלבל ומר סבר האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ושש עשרה אמה ותו לא והא תנן מרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אמה אמר אביי מיזל טובא אזלי אכחושי לא מכחשי אלא עד שש עשרה אמה טפי לא מכחשי כי אתא רב דימי אמר בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן אילן הסמוך למיצר בתוך י"ו אמה מהו אמר ליה גזלן הוא ואין מביאין ממנו בכורים כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אחד אילן הסמוך למיצר ואחד אילן הנוטה מביא וקורא שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ:

מתני' אילן שהוא נוטה לשדה חבירו קוצץ מלא המרדע על גבי המחרישה ובחרוב ובשקמה כנגד המשקולת בית השלחין כל האילן כנגד המשקולת אבא שאול אומר כל אילן סרק כנגד המשקולת:

גמ' איבעיא להו אבא שאול ארישא קאי או אסיפא קאי תא שמע דתניא בית השלחין אבא שאול אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני שהצל רע לבית השלחין שמע מינה ארישא קאי שמע מינה אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני כל אילן סרק אי אמרת בשלמא ארישא קאי היינו דקתני כל אילן אלא אי אמרת אסיפא קאי אילן סרק מיבעי ליה אלא לאו שמע מינה ארישא קאי שמע מינה:

מתני' אילן שהוא נוטה לרה"ר קוצץ כדי שיהא גמל עובר ורוכבו רבי יהודה אומר גמל טעון פשתן או חבילי זמורות רבי שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה:

גמ' מאן תנא דבנזקין בתר אומדנא דהשתא אזלינן אמר ר"ל במחלוקת שנויה ורבי אליעזר היא דתנן אין עושין חלל תחת רשות הרבים בורות שיחין ומערות רבי אליעזר מתיר בכדי שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים רבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן התם זימנין דמפחית ולאו אדעתיה אבל הכא קמא קמא קא קייץ ליה: ר' יהודה אומר גמל טעון פשתן או חבילי זמורות: איבעיא להו שיעורא דרבי יהודה נפיש או דלמא שיעורא דרבנן נפיש פשיטא דשיעורא דרבנן נפיש דאי ס"ד שיעורא דרבי יהודה נפיש רבנן בשיעורא דרבי יהודה היכי עבדי ואלא מאי שיעורא דרבנן נפיש רבי יהודה בשיעורא דרבנן מאי עביד אפשר דגחין וחליף תותיה: רבי שמעון אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני הטומאה: תנא מפני אהל הטומאה פשיטא מפני הטומאה תנן אי ממתניתין הוה אמינא דלמא מייתי עורב טומאה ושדי התם וסגיא בדחלולי בעלמא קא משמע לן:

הדרן עלך לא יחפור

רש"י

ונקנין עמה נכסים שאין להם אחריות. דתנן בקדושין (דף כו.) נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה שהמטלטלין אין נקנין אלא במשיכה וקרקע נקנה בכסף ואם מכר לו קרקע ומטלטלין יחד כיון שנתן דמי הקרקע או מסר לו שטר מכירת קרקע או החזיק בקרקע מדעת מוכר נקנו המטלטלין בלא משיכה. קתני מיהא קרקע כל שהוא חייב בביכורים וקס"ד ביכורי אילן קאמר: **הכא במאי עסקינן בחטין.** שכל ז' המינים חייבים בביכורים: **מעורבין זה בזה.** שאין סומכין על הברירה לחלקו לחצאים ולומר שלצד הארץ חייבין ושלצד החוץ פטורין: **אבל לד"ע הגדל בפטור פטור.** שאם היו כל שרשיו בחו"ל פטור ואפילו עומד האילן בתוך שש עשרה אמה לארץ ולא אמרינן מן הארץ ינק: **דמפסיק צונמא.** באמצע שרשים שאין שני צדדין יכולין לינק זה מזה: **דהדרי וערבי.** האילן נעשה אחד למעלה בעביו: **אוירא מבלבל.** אע"פ שבתוך הקרקע (ד) כשני אילנות הוא ולמעלה באויר העולם נעשה אחד מתערבין יונקותיו: **כ"ה אמה.** קשה לעולא דאמר [כו:] י"ו אמה ותו לא: **אכחושי לא מכחשי.** בשדה חבירו אלא עד שיתסרי הלכך טפי מהכי לאו גזלן הוא: **הנוטה.** נופו לתוך שדה של חבירו: **שעל מנת כן הנחיל יהושע.** התנה עמהם שלא יקפידו על כך: **מתני' מרדע.** מלמד בקר: **קוצץ.** הענפים עד גובה מלא מרדע שלא יעכבוהו מלהוליך מחרשתו שם: **החרוב והשקמה.** שאילם מרובה וקשה לשדה: **כנגד המשקולת.** כל מה שנוטה לתוך שדהו: **משקולת.** חוט (ה) האמרכולין שבונין חומה ותולין בה משקולת של אבר: **ואם בית השלחין היא כל האילן.** אפי' אינו חרוב ושקמה קוצץ כנגד המשקולת שהצל רע לבית השלחין: **אבא שאול אומר כו'.** בגמ' מפרש אהייא קאי: **גמ' ארישא קאי.** דקאמר ת"ק קוצץ מלא מרדע ואפי' אילן סרק חוץ מחרוב ושקמה ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק נמי כנגד המשקולת: **או אסיפא קאי.** דקאמר ת"ק (ו) כל האילן כנגד המשקולת ואפילו אילן העושה פירות ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק הוא דכנגד המשקולת אבל אילן העושה פירות נמי מלא מרדע ותו לא: **כל האילן.** כל האילנות: **אי אמרת בשלמא ארישא קאי.** ולטפויי אתא [מחרוב ושקמה דקאמר ת"ק] היינו דקאמר כל: **אלא אי אמרת אסיפא קאי.** מאי כל הא לגרועי אתא: **מתני' אילן הנוטה לרשות הרבים קוצץ.** מן הענפים התחתונות כדי שיהא גמל עובר תחת העליונות: **מפני הטומאה.** מפרש בגמ': **גמ' בתר [אומדנא] דהשתא אזלינן.** דקתני קוצץ מן הענפים כדי שיהא גמל עובר ורוכבו והרי חוזרין וגדלים לאחר זמן: **כדי שתהא עגלה מהלכת.** אם תקרתה חזקה כל כך מותר ואע"ג שסופה שתתליע ותפחת: **קמא קמא קייץ ליה.** כל ענף וענף שיקדים וילמיח יקצצנו: **בשיעורא דרבי יהודה מאי עבדי ליה.** כשיבא גמל טעון פשתן היאך יעבור: **מפני אהל הטומאה.** שמא יפול כזית מת אצל האילן והרי הענפים (ז) ארוכים מאהילין עליו ועל עוברי הדרכים ומביאים עליהם את הטומאה: **ושדי התם.** על האילן ומתוך שענפיו רבים הטומאה עומדת שם ואינה נופלת לארץ ובני אדם עוברים תחתיה ואי לא חיישינן אלא להכי בדחלולי בעלמא סגי ליה לקוץ אחד אחד מבינתים כדי להרחיק אויר ביניהם ולא תעמוד שם טומאה: **קמ"ל.** מתניתא דאפילו לא נותר בו אלא ענף אחד מזיק הוא את הרבים: **הדרן עלך לא יחפור**

תוספות

בחטה. וא"ת והא חטה יניקתה ג' טפחים כדמוכח בשבת פרק אמר ר"ע בשמעתין דערוגה (דף פה.) ואין לומר דכל שהוא דהכא לאו דוקא דהא בפ"ק דקדושין (דף כו.) קא מייתי לה בשמעתא דאי בעי נבורין בה או לאו וקאמר כל שהוא למאי חזי ומשני כגון שנעץ בה מחט וקאמר איכפל תנא לאשמועינן מחט מי לא עסקינן דתלי ביה מרגניתא משמע דכל שהוא דוקא וי"ל דנהי דיניקתה ג' מ"מ עיקר יניקתה אינו אלא כנגדה ואילן נמי יניקתו כ"ה אפ"ה עיקר יניקתו י"ו (ט):

ואחד אילן הנוטה מביא וקורא. בפרק המקבל (ב"מ דף קז. ושם) פליגי רב ושמואל באילן הנוטה על המיצר רב אמר הנוטה לכאן לכאן והנוטה לכאן לכאן ושמואל אמר חולקין ופירש בקונט' התם דבנטיית שרשים איירי ולפיכך שמעתין דהכא כרב דאזיל בתר שרשין ורשב"א פירש שם בענין אחר:

שעל מנת כן הנחיל יהושע וכו'. במרובה (ב"ק דף פג.) פריך אמאי לא חשיב לה בהדי עשרה תנאין של יהושע ומשני לה:

בדחלולי סגי. פי' ר"ח דחלולי לשון ירחה שעושים צורות של עץ ונראין כבני אדם ואין העוף רשאי לישאר שם קמ"ל דאע"פ שברח העוף פעמים שמשאיר שם בשר המת שמביא בפיו ונשאר שם בענף הלכך אין לו תקנה אלא בקציצת ענפים כולם (ח):

הדרן עלך לא יחפור

רבינו גרשום

בחטה. זרוע בתוכו וממנה מביא בכורים דלא אזלי שרשין כלום וליכא למימר דקא ינקי ממצר אחר: דיקא נמי. דבחטה עסקי' דקתני קרקע כל שהוא דאי באילן עסקינן לא סגיא בקרקע כל שהוא כלל ש"מ: אילן הנטוע על (שפת) [ספר] של ארץ ישראל מקצתו נוטה בארץ ומקצתו נוטה בחו"ל טבל וחולין מעורבין זה בזה דאותו הנוטה בארץ הוה ליה טבל ואותו הנוטה בחו"ל הוה ליה חולין ולאו בר עישורי נינהו ולהכי טבל וחולין מעורבין זה בזה ואסורין רשב"ג סבר א) מש"ה אמר הגדל בחיוב חייב משום דיש ברירה דיכול לברור איזה ענף נוטה בחו"ל ואיזה בארץ ורבי סבר אין ברירה מש"ה טבל וחולין מעורבין זה בזה ואסור אבל גדל בחיוב דכולה אילן הוה בא"י אע"ג דאזלי שרשין בחו"ל וקא ינקי מחו"ל דברי הכל חייב דשדיין עיקרו בתר נופו וקשיא לעולא: דמפסיק צונמא. דלא קאזלי שרשין כלל בחוצה לארץ מפני הצונמא דמפסיק מש"ה דברי הכל חייב אבל אי לא מפסיק צונמא פטור מפני השרשין דקא ינקי מחוץ לארץ: אי הכי. דמפסיק צונמא בהא לימא רבי טבל וחולין מעורבין זה בזה ב) דאותו הנוטה בארץ הוי ליה טבל ואותו הנוטה בחו"ל הוי ליה חולין ולאו בר עישורי אינן (והא גדל כולו בארץ) ומשני דהדרי ערבי נופין ולמעלה מקצתן בארץ ומקצתן בחו"ל רבי סבר אויר ארץ ואויר חו"ל מבלבלן ולהכי טבל וחולין מעורבין זה בזה: מרחיקין את האילן ט"ז אמה ותו לא ורמינהו וכו'. מינק ינקי עד ט"ז אמה ואין מביא ממנו בכורים. ג) ור' יוחנן ס"ל כעולא אחד אילן הסמוך למצר חבירו וא' אילן הנוטה לתוך של חבירו מביא וקורא שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו: **פיסקא** קוצץ מלא מרדע על גבי המחרישה. שכשהוא עובר על גבי המחרישה והמרדע על כתיפו כל אותן הענפים שמעכבין לו קוצצין אותן שכנגד המחרישה: בחרוב ובשקמה. דאיכא תרתי לריעותא חדא דענפיו מרובים ומזיק לשדה ואין (שוין) פירותיהן חשובין: קוצץ כולו כנגד המשקולת. כל הענפים הנוטים לשדהו וקוצץ ממטה ועד למעלה כעין שיכול להוריד מלמעלה מן האילן ועד למטה קו המשקולת והולך שוה שאין שם עיכוב ענף: ואם בית השלחין היא. השדה דצריך לה מטר כל שעה להשקותה והצל רע לה קוצץ כל האילן בין עושה פרי בין אינו עושה כנגד המשקולת: אבא שאול אומר כל אילן סרק שאין בו פרי קוצץ כנגד המשקולת: איבעא להו. הא דקתני אבא שאול כל אילן סרק כנגד המשקולת ארישא דמתני' קאי דקתני בחרוב ובשקמה כנגד המשקולת ואמר אבא שאול כל אילן סרק קוצץ כנגד המשקולת ולא חרוב ושקמה משום דקא טעני פירות כל שהוא או אסיפא קאי דקתני בית השלחין כל האילן כנגד המשקולת בין אילן סרק ובין אילן פירות ואתא אבא שאול למימר כל אילן סרק כנגד המשקולת אפי' חרוב ושקמה דדמי לאילן סרק משום דאיכא תרתי לריעותא אבל אילן פרי אינו קוצץ כל עיקר אפי' בבי' השלחין: ת"ש אבא שאול אומר כל האילן כנגד המשקולת מפני שהצל רע לבית השלחין דמזיקי ענפיו שאין יכול המטר לירד מש"ה הא דקתני במתני' כל אילן סרק כנגד המשקולת ארישא קאי דאתי לאפוקי חרוב ושקמה דאינו קוצץ משום דקא טעין פירא: אי אמרת בשלמא ארישא קאי היינו דקתני כל אילן סרק ולא חרוב ושקמה אלא אי אמרת אסיפא קאי וקאמר אילן סרק קוצץ ולא אילן פירות א"כ ל"ל למיתני כל אילן סרק אילן סרק מיבעי ליה למיתני (הכי) אבא שאול אומר אילן סרק כנגד המשקולת ולא כל האילן שעושה פרי אלא ש"מ מדקתני כל אילן סרק ארישא קאי ולחומרא דאתו לאפוקי חרוב ושקמה דאינו קוצץ דהיינו חומרא: **פיסקא** אילן הנוטה (לשדה חבירו) [לרשות הרבים] כו'. מאן תנא דלהיכא דאיכא נזק בתר אומדנא דהשתא

רבינו גרשום (המשך)

אזלינן בתר נזק דשכיח ולא בתר נזק דעתיד למיתי: אמר ר"ל מחלוקת שנויה. במתני' אילן הנוטה ברה"ר קוצץ כדי שיהא הגמל עובר ברוכבו דאזלינן בתר היזק דהשתא ולא בתר דעתיד למיתי דאי אזלינן בתר העתיד מכל וכל צריך לקצצו דדלמא מגדלו וקא מזיק לרבים. ואליבא דר"א דאמר כדי שתהא עגלה מהלכת עליה וטעונה אבנים כלומר שתהא התקרה חזקה כדי שתהא יכולה לסבול עגלה טעונה אבנים אלמא דבנזקין אזלינן בתר אומדנא דהשתא ולא חייש דלמא היום או מחר מרקבת התקרה ונפלי בגווה אינשי דאזלי עלה. דזימנין דמפחית ולאו אדעתיה דלא מצי חזי ליה להכי קאמר אין עושין חלל. אבל הכא באילן דמתני' קמא קמא דמגדיל ומזיק חזי ליה וקוצץ ליה ולא צריך למיקציה קודם לכן: שיעור דרבנן נפיש. דמחייבי לקוץ כפי שיהא גמל ורוכבו עובר דאי שיעור דר' יהודה נפיש רבנן דלא בעו אלא שיעור גמל ורוכבו אותו שיעור דר' יהודה דנפיש היכי מצי עבר תותיה אלא ש"מ דרבנן נפיש ור' יהודה שיעור דרבנן דנפיש מאי עביד ליה. ומשני לעולם שיעור דרבנן נפיש ודקא קשיא לך ר' יהודה שיעור דרבנן מאי עביד ליה אפשר דגחין הרוכב מעל גמלו וחליף תותי אילן משא"כ בזמורות: מפני אהל טומאה. דזימנין דחליף להתם מת תחת האילן וקא מאהיל עליה האילן וחליף כהן או מי שאוכל חולין בטהרה וקאי ליה באהל המת מש"ה קוצץ: פשיטא מפני טומאה תנן ומאי קא מוסיף תוספתא ומשני [דשפיר] מוסיף דאי ממתני' דאמר מפני טומאה אמינא היינו מפני טומאה דקתני זימנין דשדי עורב טומאה דמת להתם על גבי האילן ולא קא נפל לארעא ומש"ה צריך לקצוץ שלא יניח שם הטומאה על גבן (למד"א) ואין צריך לקצוץ האילן כנגד המשקולת אלא בדחלולי בעלמא סגי. כלומר שיקצוץ סביב הענפים ויקלוש אותם כדי שיהא חלול באויר כדי שלא יהא בכל האילן מקום עבה שיכול לעכב עליו הטומאה וכשתפול לארץ שלא תהא כנגדה על גבה שום סכך ובכך סגי קמ"ל תוספתא מפני אהל טומאה דזימנין שישאו תחתיו וקא מאהיל מש"ה קוצץ הכל כנגד המשקולת: **הדרן עלך לא יחפור**

מסורת הש"ס

א) גיטין כב., ב) נדרים נט:, ג) [עירובין לו: וש"נ], ד) [לעיל כה:], ה) ב"ק פג., ו) [לקמן פב:], ז) [פי' כשיבא לחרוש ומריס המרדע להכות הבהמה שחורש בה לא יהיו ענפי האילן מעכבין אותו. ערוך ערך מרדע], ח) לקמן ס., ט) [שם], י) ס"י שהצדדין אין יכולין, כ) [נ"ל אחר ד"ה קוצץ], ל) רש"ל, מ) [וע"ע תוס' קדושין כו. ד"ה קרקע],

הגהות הב"ח

(א) גמ' הכא במאי עסקינן. נ"ב תימה דה"ל להקשות ממשנה י' פ"ג דמעשרות להדיא דאילן העומד עיקרו בחו"ל פטור ממעשר וק"ל: (ב) שם דהדרי ערבי ובהא קא מיפלגי: (ג) שם ושדי התם ובדחלולי בעלמא סגיא קמ"ל: (ד) רש"י ד"ה אוירא וכו' הקרקע הם כשני: (ה) ד"ה משקולת חוט האדרכלין שבונין: (ו) ד"ה או אסיפא וכו' ת"ק בית השלחין כל האילן: (ז) ד"ה מפני אהל וכו' הענפים המרובים מאהילין: (ח) תוס' ד"ה ובדחלולי וכו' ענפים כולם כנגד המשקולת הס"ד:

מוסף רש"י

טבל וחולין מעורבין זה בזה. אין לך פירי באילן הזה שאין מקצתו מן הארץ שהוא טבל ומקצתו מחו"ל שהוא חולין, לפי שהיניקה מתערבת, ונפקא מינה שאין מעשרין מטבל ודאי עליו, דהוי מן החיוב על הפטור, ולא ממנו על טבל ודאי (גיטין כב.). הגדל בחיוב. מה שבתוך ארץ ישראל (שם). מרחיקין את האילן מן הבור. שהשרשין מתפשטין ונוקבין בכותלי הבור ומחלידין את הקרקע והכתלים נופלים (ב"מ קיז:). כ"ה אמה. כך שיערו שהשרשין נמשכין והולכין ומקלקלין את כותלי הבור (לעיל יח.). מלא המרדע. בגבהו (לקמן פב:). אין עושין חלל תחת רשות הרבים. ואע"ג דמקבל עליה כל היזקא דאתי מחמתיה, שאין רצונם של בני אדם ליזוק ולירד לדין על עסקי ממונו, ומפרש ואזיל מה הוא אותו חלל בורות שיחין ומערות (לקמן ס.). רבי אליעזר מתיר. אלא שיכסהו כיסוי חזק כדי שתהא עגלה מהלכת, דר"א אזל בתר השתא ולא חייש לשמא היום ולמחר יכלה הכיסוי ויפול והכי אמרינן בב"ק (שם). זימנין דמפחית. דמתליע מתוכו ויפחות ולאו אדעתיה דעובר ברה"ר ויעבור ויפול (שם).

הדרן עלך לא יחפור

א) נראה דחסר וצ"ל רשב"ג סבר דהגדל בחיוב חייב והגדל בפטור פטור ומשו"ה אמר וכו'. ב) נראה דכצ"ל טבל וחולין מעורבין זה בזה כיון דמפסיק צונמא אותו הנוטה וכו'. ג) לכאורה נראה דצ"ל ורבין אמר ר"י דלא ס"ל כעולא אלא אחד וכו':

בית השלחן. מתוך שהמעיין בתוכו שמשקים אותה ממנו תדיר ויושה פירות תדיר וכל דבר שעושה פירות תדיר חזקתן ג' שנים מיום ליום אם החזיק בה שלש שנים שלימות אין צריך להביא שטר מכירה ואם ערערו עליה בעלים הראשונים וזה אומר מכרת לי ואבד שטרי חזקתו מועלת לו ואם לאו אין חזקתו מועלת לו לפי שכשאמרו ג' שנים לחזקה כל הראוי לגלות ממנה בג' שנים אמרו: **שדה בית הבעל.** המסתפקת במי גשמים אינה עושה פירות אלא פעם אחת בשנה חזקתה ג' שנים ואינה צריכה מיום ליום. ומה היא חזקתה רבי ישמעאל אומר שלשה חדשים אחרונים של שנה ראשונה ושלשה חדשים ראשונים של שנה אחרונה ואמצעית שלימה שיש הממהרים לזרוע לפני ראש השנה וכיון שהחזיק בה סוף שנה ראשונה ג' חדשים ויש לו עדים שזרעה באותן ג' חדשים וכן בג' חדשים ראשונים של אחרונה הרי זו חזקת שלש שנים ראופות שאין לך אדם הראוה את חבירו שזורע את שדהו לאכול פרי העשוי לשנה ושותק: **ר"ע אומר כו'.** מפרש בגמרא [לו.] במאי פליגי: **בד"ש.** שצריך י"ח חדש לשדה בית הבעל: **בשדה הלבן.** שכל פירותיה נלקטין בפרק אחד לפיכך צריך ג' שנים: **אבל בשדה האילן.** שפירותיה נלקטים לפרקים ענבים בפרק אחד וזיתים בפרק אחר ותאנה בפרק אחר: **כנס את תבואתו.** יין של גפנים: **ומסק את זיתיו וכנס את קיילו.** תאנים ליקט ויבשן בה ועשה קציעות והכניסן לבית הרי זו חזקה כאילו הן ג' שנים: **גמ' מהולכי אושא.** שגלתה סנהדרין לאושא דאמרינן בראש השנה (דף לא.) עשר גליות גלתה סנהדרין כו' מיכנה לאושא מאושא כו': **לא מיחייב.** לשלם אלא חצי נזק אף כאן עד גמר שנה רביעית לא הויא חזקה: ואידך

חזקת הבתים ובית הבדים. פי' ר"י בר מרדכי דהא דתנן בפרק מומר בקדש (מגיגה כד:) עברו הגיתות והבדים דמשמע שיש להן זמן קבוע היינו שרוב העולם דורכים אז בזמן לקיטה אבל יש בני אדם שמגיעין כל השנה ודורכין במעט מעט:

שלשה חדשים בראשונה. מתוך פ"ה משמע דבעי רבי ישמעאל שהוא יזרע ויקצור באותן שלשה חדשים ראשונים וכן באחרונים ואין תימה שהרא תבואה הנזרעת אחר ניסן גדילה בג' חדשים ואין זמנה עד ניסן הבא דמיגין כעין זה דאמרי' בר"ה (יג.) כל תבואה הנקצרת בחג בידוע שהביאה שלש לפני ר"ה אלמא גדלה פעמים באותו זמן אבל קשיא לר"י דא"כ אמאי צריך י"ח חדשים בטו"ו חדשים סגי שיזרע ג' חדשים לפני ניסן ויקצור בניסן ושניה בסוף הקיץ ושלישית בניסן הבא וי"ל דצריך אכילה תבואה של י"ב באמצע אע"ג דאמרי' בגמ' אבל תלת פירי לתלתא ירחי כגון אספסתא לרבי ישמעאל הויא חזקה שאני התם לפי שהוא זמן שלה אבל קשה לר"י דאמרי' בגמ' (לקמן דף לו:) פירא רבה ופירא זוטא איכא בינייהו דר' ישמעאל ור"ע ופ"ה דר' ישמעאל סבר פירא רבה כגון שעורים ושבולת שועל שגדלים בג' חדשים ור"ע סבר פירא זוטא כגון ירק הגדל בחדש אחד והא אמרי' בגמרא (לקמן ע"ב) דאספסתא בחדש אחד הויא חזקה לרבי ישמעאל ונראה לר"י דלא בעי רבי ישמעאל שיזרע התבואה ויקצור אלא אפי' זרעה הראשון או הוא יזרענה בשלשה חדשים אחרונים אע"פ שלא קצרה ובהא פליגי דרבי ישמעאל סבר בעינן שיהא גדל הפרי בראשותו הרבה כגון ג' חדשים והיינו פירא רבה ור"ע סבר לאין צריך שיגדל בראשותו אלא חדש אחד והיינו פירא זוטא ואע"ת היאך יהא ניכר שיחזיק בה כל ג' חדשים ראשונים או אחרונים כי ביום אחד או בב' יוכל לקצור או לזרוע וכי תימא שמנכש בה ויעול בה הא לא הויא חזקה מידי דהוה אנייר דאמר לקמן (דף לו:) דלא הויא חזקה משום דמימר אמר כל שיבא דברבא ג) אלא מי"ל כגון שאוכלה שתא והא דאמרי' (שם.) אכלה שתא לא הויא חזקה ה"מ כשאוכל בענין זה שאין התבואה חוזרת לבא דשייך לומר לאו אחזקת כדמחזקי אינשי לפיכך לא חש למחות אבל אם אכלה שתא בענין שאין התבואה מתקלקלת כדרך שבני אדם עושים בעוד שהוא ירק ולא בא עדיין גבעול שלה הויא חזקה ובשדה אילן דבעו רבנן דפליגי אר' ישמעאל בגמרא מיום ליום ג' שנים אע"ג דלא שייך התם אכלה שתא מ"מ איכא למימר כגון שזומר ומעכב העלים לעצמו ואע"ג דמתקן בכך והוי כמו מיר כיון ג)(שמתקן) העלים לעצמו לא שייך למימר כל שיבא דברבא ניעול בה ועוד אומר ר"י דאחזיק בה בכה"ג שבעל וגדר את השדה וטועל במפתח ואין מניח אדם ליכנס והא דאמר בגמרא (דף כט:) לומתא במאי קני לה ולא קאמר כגון שבעלה וגדרה איכא למימר דאין נעילה מועלת אא"כ איכא אכילה בהדה או זריעה אבל נעילה גרידא לא מהני מידי והשתא אתי שפיר נמי לרבנן דרבי ישמעאל: **שהן** י"ח חדש. תימה וכי מגיינא אתא לאשמועינן וכה"ג פריך בכמה דוכתי וליכא למימר דרלופין אתי לאשמועינן דא"כ מאי קמ"ל רב הונא ובגמרא משמע דממתניתין לא הוה שמעינן דבעינן רלופים אי לא דאשמועינן רב הונא [עי' תוי"ט שמתה על זה]: **כנס** את תבואתו. להכי קרי ליה לכרם תבואה משום דכתיב (דברים כב) ותבואת הכרם וא"ת תיגח הא דתנא תבואה קודם זיתים דיין קודם לשמן כדאמרינן באיזהו נשך (ב"מ סג.) הגיע זמן יין למכור ובתר הכי קאמר הגיע זמן למכור שמן אלא כנס את קיילו אמאי תני ליה בתר הכי הא תאנים קדמי דהא אמר בהמקבל (שם קו:) תאי ניסן ואייר ואתי סיון קציר תאי סיון ותמוז ד)[ואתי] אב קיץ ואילו בציר היה בתשרין כדאמרינן בברכות (דף לה:) דאמר להו רבא לרבנן במטותא מינייכו לא תיתחזיאו קמאי לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי ואמרינן נמי בסנהדרין (דף כו:) גנב ניסן וגנב תשרי לא שמיה גנב וה"מ בארישא ודבר מועט ואמרינן באיזהו נשך (ב"מ דף עג:) חזי מר להנהו רבנן דיהבי דמי אחמרא בתשרי ומבחרי להו בטבת מכל אלו משמע דבציר הוי בתשרי וכבר כלה הקיץ וי"ל דהא דקתי קיץ לאתי סיון ותמוז ואתי אב לפי שאז עיקר יובש של תאנים באילן ומיהו אין קוצצין אותו מן האילן עד לאחר הבציר מ"ל לוקטין אותו קודם תאי סיון ה) ומניחים אותו לייבש ולא (ו) זמן כניסתו לבית עד לאחר תבואת הכרם והא דלא הויא לקיטה חזקה כי שמא היו רגילין לייבשן באותו שדה שגדלו שם ולכך לא הויא חזקה עד שיביאם לביתו ור"ח מפרש כגון תבואתו בתשרי ומסק את זיתיו בטבט וכנס קיילו באב הרי זו חזקה נמצאת חזקה בשנה אחת ונקט כסדר זה משום דתשרי הוא תחלת השנה אבל יותר מיושב אי הוה תני להו כסדר גשמי שנה שהן גדילין עליהן: **אי** מה שור המועד עד נגיחה רביעית כו'. מכאן חזר בו רש"י ממה שהיה מפרש בב"ק (דף כג: ושם ד"ה ולא) גבי (ז) דפליגי אביי ורבא דאמר אביי תמול חד מתמול תרי שלשום תלת ולא יאמרנו בעליו אתאן לנגיחה רביעית ורבא אמר תמול מתמול חד הוא כו' דאביי סבר דעד נגיחה רביעית לא מיחייב ורבא סבר דחייב בנגיחה שלישית דא"כ הוה מסיק הכא גמרא דלא כהלכתא דקי"ל כרבא לגבי אביי וחזר (ח) רש"י ופירש דמשמעות דורשין איכא בינייהו והי"ר עזרא מפרש דודאי לכ"ע לא מיחייב עד רביעית אבל בהא פליגי דלאביי דמפיק נגיחה רביעית מקרא דלא יאמרנו אם נגח נגיחה רביעית ביום ג' לא מיחייב עד שיגח ביום רביעי דלא יאמרנו קאי אימים דומיא דתמול שלשום אבל לרבא דנגיחה רביעית לא כתיבא בהדיא אפילו ביום שלישי אם נגח נגיחה רביעית מיחייב: **עד** נגיחה רביעית לא מיחייב. תימה לר"י דמאי פריך הא הכי ליף משור המועד מה התם הוחזק נגחן שלש פעמים ה"נ הוחזק שתקן בשלש שנים א"כ משלש שנים ואילך קמה ליה ברשותיה ואומר ר"י דס"ד דמקשה דהכי ליף מה התם מכי נגח ג' פעמים נפק ליה מחצי נזק לנזק שלם ה"נ כיון שאכלה שלש שנים ולא מיחה נפקא ליה מרשות מוכר לרשות לוקח אע"ג דמילתא בלא טעמא הוא: אלא

חזקת הבתים והבורות והשיחין והמערות והשובכות והמרחצאות ובית הבדין ובית השלחן והעבדים וכל (ט) שהוא עושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים מיום ליום ב שדה (כ) הבעל חזקתה שלש שנים ואינן מיום ליום (א)ר' ישמעאל אומר ג' חדשים בראשונה ג' באחרונה ושנים עשר חדש באמצע הרי (ג) י"ח חדש ר"ע אומר חדש בראשונה וחדש באחרונה וי"ב חדש באמצע הרי י"ד חדש א"ר ישמעאל בד"א בשדה לבן אבל בשדה אילן כנס את תבואתו ומסק את זיתיו (ד) כנס את קייצו הרי אלו ג' שנים: **גמ'** אמר ר' יוחנן שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים מנין לחזקה (ה) ג' שנים משור המועד מה שור המועד כיון שנגח ג' נגיחות ג נפק לי' מחזקת תם וקם ליה בחזקת מועד ה"נ כיון דאכלה תלת שנין נפק לה מרשות מוכר וקיימא לה ברשות לוקח אי מה שור המועד ד עד נגיחה רביעית לא מיחייב ה"נ עד שנה רביעית לא קיימא ברשותיה הכי השתא התם מכי נגח שלש נגיחות הוי מועד

א א ב מי' פי"ב מהל' טוען הלכה ו סמג עשין לה טוש"ע ח"מ ס' קמח

ב ג ד מי' פ"ו מהלכות מזקי ממון הל' ו סמג עשין סח טוש"ע ח"מ ס' שפט סעיף ה:

רבינו גרשום

חזקת הבתי': והבורות זהו וקטין: המערות. מרובעות. וכל הני עושין כדי להשקות שדותיהן מהן: ובית הבדין. זהו בד של זיתים שלאחר דריסת הזיתים מניחין שם השמן ומסתפקין הימנו בכל יום ויום: ובית השלחין. צריך להשקותו בכל יום: והעבדים. שהוקשו לקרקעות שעובד בהן בכל יום: וכל דבר שהוא עושה פירות כלומר כל דבר שמשתמשין בו בכל יום ויום תמיד: חזקתן ג' שנים מיום ליום. דכל הני עושין שמוש מיום ליום ואם החזיק בהן ג' שנים מיום ליום ואח"כ מערער עליהם שום אדם מחזיקין להו ביד המחזיק ומשו"ה בענין מיום ליום כדי שלא יכול לטעון המערער אני באתי לשם ולא ראיתיו שהי' משתמש בו לפיכך לא מחיתי ולכך צריך שיביא עדים שראוהו משתמש בו בכל יום לפי שבאלו משתמשין בהן בכל יום: שדה בית הבעל חזקתו ג' שנים. ולא צריך שיהא משתמש בו בכל יום שאם בא המערער ואמר אני באתי ולא ראיתיו משתמש בה לפיכך לא מחיתי יכול לומר לו אני הייתי משתמש בשעה שבני אדם רגילין להשתמש בשדה בית הבעל והואיל ולא מחית באותה שעה לא הוי מחאה: מהולכי אושא. מפרש לקמן דהיינו ר' ישמעאל: נפק ליה מחזקת תם. כדכתיב כי שור נגח הוא מתמול שלשום: וקם ליה בחזקת מועד. כדכתיב והועד בבעליו ולא ישמרנו: עד נגיחה רביעית לא מחייב. נזק שלם:

עין משפט נר מצוה

הגהות הב"ח

(ט) במשנה וכל דבר שהוא עושה: (כ) שם שדה בית הבעל: (ג) שם הרי אלו י"ח וכו' הרי אלו י"ד: (ד) שם וכנס את קייצו: (ה) גמ' מנין לחזקה שהיא ג': (ו) תוס' ד"ה כנס וכו' ולא הוה זמן כניסתו וכו' שדה עצמה שגדלו וכו' יותר היה מיושב: (ז) ד"ה לי' מה וכו' גבי הא דפליגי: (ח) בא"ד וחזר בו רש"י:

מוסף רש"י

בורות. עגול. שיחין. אורך וקלר. מערות. מקורה בקירו. (לעיל יח:)

(ט) [ועי' תוס' עירובין מח. ד"ה ר' יהודה וכו'], (כ) ל"ל לעיל ביח, (ג) פ"ל שמעכב, (ד) רש"ל, (ה) ל"ל לוקטין אותו תאי סיון וכו' ומניחים. רש"ש.